

POMPILIU GRIGORESCU

Mi érdekli az iparszociológust?

A bukaresti egyetem szociológiai tanszéke — a tagozat diákjainak bevonásával — 1967-ben az urbanizálódás folyamatának kutatását kezdte meg Slatina zónában.* A kutatók már az első évben a hangsúlyt annak vizsgálatára helyezték, hogy a szocialista iparosítás milyen hatással van az urbanizálódásra. Slatina városát bizonyos tájékoztató jellegű sajátosságok és előzetes vizsgálódások alapján jelölték ki a kutatás tárgyául.

Slatina az idők folyamán kereskedelmi és adminisztratív-kulturális funkciói révén vált ismertté. E funkcióknak köszönhetően ért el némi felvirágzást fejlődésének különböző szakaszaiban. De az a tény, hogy a helyi magánipar a tőkésrendszerben jelentéktelen és kézműves jellegű maradt, fékezte a város fejlődését, s pangásra ítélte. Ez a helyzet kisebb változásokkal egészen a második világháború utáni évekig tartott. A szó szoros értelmében vett ipari tevékenység hiánya, a gazdasági élet lassú üteme a város gazdasági jelentéktelenségében, valamint demográfiai és urbanisztikai szempontból alig figyelemre méltó fejlődésében tükröződött.

Az ismételt helyszíni kiszállások során bebizonyosodott: Slatina és zónája az iparosítás — mint a társadalmi fejlődés fő dinamikus tényezője — szerepével kapcsolatosan rendkívül bonyolult problémákat vet fel, olyanokat, amelyek közösek a szocialista építés éveiben megújított számos más városi településeinkéivel. E tekintetben a Slatinára kiterjedő kutatások munkatervé „modell” értékű.

A szocialista ipar egyes modern egységeinek Slatina körzetébe történt telepítése új lendületbe hozta a lakosság tevékenységét, s hozzájárult az összes többi gazdasági és társadalmi — az ipartól függő vagy független — szektor dinamizálódásához és fejlődéséhez. Ezzel magyarázható, hogy 1956—1966 között a lakosság száma 2,6-szor magasabbra emelkedett, mint a megelőző 26 év (1930—1956) alatt. Ez egymagában is bebizonyítja az új tendencia jelentőségét.

A kutatás témáján belül különleges figyelmet fordítottunk az ipari munka társadalmi hatásainak tanulmányozására. Az iparosítás egyre több dolgozót von be az ipari munkába, s ez sajátságos szakmai rétegződéshez, valamint a munka termelőerejének fokozásához vezet. Mind nagyobb számú ember életkörülménye, jövedelemforrása, társadalmi státusza, továbbá szerepe a vállalatoknál, üzemekben és a társadalmi tevékenység

* Lásd Miron Constantinescu: Új utakon a szociológiai kutatás. Korunk, 1967. 9

hálózatába tartozó más intézményeknél: tulajdonképpen a végzett munka függvénye.

Az ember—ipar viszonylat gazdag problematikájának jobb megismerése végett az iparszociológiai kutatások elvégzését szoros összefüggésben terveztük meg a munkaprogramunkban szereplő többi domínium tanulmányozásával. A vizsgálódás folyamatában három szakaszt állapítottunk meg.

Ebben a munkában értékesítettük a Szeben megyei Kiskapus—Medgyes és Gorj megyei Țicleni-Rovinari ipari zónában 1957-ben megkezdett előzetes kutatások során szerzett tapasztalatokat. Egyébként iparszociológiai kutatásaink a múltban főleg részleges vizsgálódásokra korlátozódtak. Ezért az iparszociológiában élesen vetődik fel a szakemberek képzése, olyanoké, akik diagnózist és prognózist állítanak fel, s nem csupán bemutató jellegű vizsgálódásokat végeznek.

Mindenekelőtt figyelembe véve, hogy a vállalat a nemzetgazdaság alapegysége, a városban és közvetlen környékén levő iparvállalatok munkaközösségeinek tanulmányozásával kezdtük el kutatásainkat. Így lehetővé vált, hogy gazdag tényanyagot gyűjtsünk össze, s megismerjük a vizsgált jelenségek egyes vonatkozásait. Ez alapul szolgál a kutatás folytatására a következő szakaszokban.

A szociológiai kutatások első szakaszában az ipari munkába történő beilleszkedés problémáinak tanulmányozására került sor. E beilleszkedés első fázisa a szakmásváltás. A műszaki haladás követelményeinek hatására a munkaerő szakmai összetételében bekövetkező változások különleges jelentőségük az ipari munkához történő alkalmazkodás útjainak és sajátosságos motivációinak megértésében. Ne feledjük, iparunk dolgozóinak egy részét a falusi népesség soraiból biztosítja. Ezek szakmásváltása egy se reg problémát vet fel. A dolgozók hozzáidomulása az ipari munkához, e folyamat kibontakozásának útjai, a munka öröme, a szakmai presztízs — mindmennyi kérdés, amelyet a szociológusnak a vállalatnál kell tanulmányoznia. Ezekon kívül a munkaközösségekbe történő beilleszkedés körülményei, a hierarchikus viszonylatok és ezek befolyása a munkára, a feszültségi vagy együttműködési helyzetek tanulmányozása sem hiányozhat az ilyen kutatások tervéből.

E tekintetben Slatinán a diákok körülbelül 3000 munkástól gyűjtöttek be adatokat közvetlen beszélgetések és interjúk révén. Az adatokat az e célra összeállított nyomtatványokba jegyezték be. Az adatgyűjtés fő eszköze az *alkalmazott törzslapja* volt. Ennek segítségével az összes anketálandyoktól jelentős számú korrelatív mutatót szereztek, amelyek megkönnyítik a nemzedékek társadalmi-szakmai mobilitásának, valamint a szakképesítés formáinak és útjainak tanulmányozását. Hasonlóképpen két különleges kérdőívet (GRAP, 1 és GRAP, 2 típusút) is felhasználtak egy kis számú munkás esetében. E kérdőíveken a szakmai alkalmazkodás fokáról, az interperszonális és hierarchikus kapcsolatokról, a vállalati problémákra vonatkozó véleményekről és magatartásokról kértek adatokat.

Az emberközi viszonylatokra, a magatartásformákra és a konfliktushelyzetekre vonatkozó megismerés elmélyítésével egyidejűleg a vizsgálódások a második s a harmadik szakaszban folytatódnak. Munkatervünk szerint ezek lényege: két szelektív mintavétel a munkások soraiból. Az

egyik minta Slatinán lakó munkásokat ölel fel, a másik pedig falusi lakhelyű ingázókat. Így két irányban nyomon követhető a környezetnek és sajátos feltételeinek hatása a szakmai formálódásra és alkalmazkodásra, s megismerhető a magatartás és a teljesítmény tükröződése a munkában. S megfordítva: felmérhető az ipar hatása a munkások életére a társadalmi környezetben. E célból meg fogjuk vizsgálni a mintában szereplő családok költségvetését, szabadidő-gazdálkodását, s közvéleménykutatást is végzünk.

Kutatásaink kiterjednek az ipar számára szükséges munkaerő toborzásának módszereire, beleértve természetesen az összes idetartozó vonatkozásokat, mint amilyen például a migratorikus, ingázás jellegű térbeli mobilitás. Az e jelenségekből következő társadalmi aspektusok tartalmuknál fogva élénk érdeklődésre tarthatnak számot, annál is inkább, mert tükrözik az új, meghatározó feltételeket és a szocialista ipar vonzóerejét.

Az ilyen iparszociológiai kutatások hozzásegítik a leendő szociológusokat ahhoz, hogy alaposan megismerjék az e munkaterületen felmerülő bonyolult problémákat, egyben megkönnyítik számukra az előállott különböző helyzetek tudományos megoldását.

Az ipari munka szociológiája fokozatosan elfoglalja a lehetőségei kijelölte helyet a ma gyorsan utat törő új tudomány, az *ergonómia* mellett. Azonkívül, hogy a munkaszociológia előirányozza azokat a feltételeket, amelyek között az ember munkájában elkerülheti a testi-lelki traumákat, rendeltetése még a termelést, a személyiség fejlődését befolyásoló számos problémában megoldást találni. Feladata továbbá a műszaki fejlődés társadalmi hatásainak vizsgálata.

Noha kutatásaink még kezdeti szakaszban vannak, annyit már megállapíthatunk: gazdag termés ígérkezik mind a hivatástudattól fűtött fiatal szociológusok nevelésében, mind pedig az ipari munka eleven tanulmányozása alapján levont jelentős és hasznos konklúziókban.

HENRI H. STAHL

Társadalmi mobilitás falun

Több évszázada, amióta egykori rendeltetése eljelentéktelenedett, Slatina városa lefelé csúszott a lejtőn. Egykor vámközpont az Olténiát Havasalfölddel összekötő ősi úton („a postakocsi útja!"), az Olt egyik gázlójánál. Aztán megszűnnek a belső vámok, aminek Slatina minden következményét megszenvedti. Már csak a környező szerény vidék üzleti központja; s fontossága még ezen túl is csökken: megindul a nemzetközi forgalom a Dunán, fejlődésnek indulnak a part menti városok, s az egykori kis vámközpont nem bírja velük a versenyt.

Teljességgel új távlatok a város előtt csak néhány esztendeje bonthatóztak ki, amikor egy korszerű alumínium-üzem került ide. Egy ilyen üzemtelepítés sok következménnyel jár. Csak úgy árad az üzemi és la-